

## Safahat’a Göre Mehmet Akif’in Eğitim Anlayışı

### Education Understanding of Mehmet Akif According to Safahat

Yaşar KOP<sup>1</sup>

Başvuru Tarihi: 04.01.2016

Yayına Kabul Tarihi: 27.03.2017

DOI: 10.21764/efd.21092

**Özet:** Milletlerin hayatlarında zamana damgasını vuran bazı olaylar ve şahsiyetler hep var olmuştur. Türk milletinin de tarihinde, bağımsızlık için ter döken ve bu mücadelede bizzat rol alan eşsiz şahsiyetler mevcuttur. İşte Mehmet Akif Ersoy da tartışmasız bunlardan birisidir. Kendisi yaşadığı dönemde, çevresiyle olan ilişkilerinde ve eserlerinde çağının durumunu, milletinin bilinmez bir girdaba sürüklenişini ve bu halden kurtuluş yollarını çok iyi analiz etmesiyle bu övgüye layık görülmüştür. Edepsizliğin başladığı yerde edebiyatın bittiğini söyleyen, sanat sanat için değil toplum için yapılır diyen ve Tanzimat’tan sonraki kilometre taşlarından biri olan Mehmet Akif, inandığını yaşayan ve prensiplerinden asla vazgeç(e)meyen biri olarak bilinen bir kişiliktir. Bunların yanı sıra başını her daim dik tutmasını bilen ve sahip olduğu her şeyini vatani, milleti ve dini uğruna feda etmekten çekinmeyen, bütün mücadelesinde ufak bir menfaat dahi beklemeyen hatta kendi dertlerini tasma etmeyip toplumun yaralarıyla hem hal olan bir münevverdir. Biz de çalışmamızda kendi devrinin fırtınasıyla yoğrulmuş düşüncelerinin lügati olan Safahat’ı inceleyip Akif’in eğitim anlayışını ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın amacı, Mehmet Akif’in eğitim görüşünden yola çıkarak bu bağlamda milli şairin günümüze de ışık tutacak eğitim öğretilerini ve düşüncelerini ortaya koymaktır. Anahtar Sözcükler: *Öğrenme stili, matematiksel problem çözme, tutum, ortaokul öğrencileri.*

**Abstract:** There have always been some events and someone that left a mark in the history of the nations. In Turkish history there have also been unique people who sweated blood for independence and fought for the struggle. Mehmet Akif Ersoy is one of them undoubtedly. He is deemed such praise as he analyzed his era, his nation having been drawn into a vortex and the ways for getting out of this condition well. Mehmet Akif, who claims that where impudicity begins literature ends, art is not for art’s sake but for the society and who is one of the mile stones after Tanzimat, is a person who lives what he believes in his life and never (can) give(s) up his principals. Besides he knows how to hold his head high and does not hesitate to sacrifice what he has on the altar of his homeland, nation and religion. He is also an intellectual who does not expect any profit in all his struggles and even he does not worry about his problems but the society’s. In the study, it is aimed to reveal the education understanding of Akif by analyzing Safahat which is a dictionary of his thought being kneaded with the storm of his era. Taking the education understanding of Mehmet Akif into consideration, the aim of the study is to bring out the education teachings and understanding of the national poet which will light the way for today.

**Key Words:** *Mehmet Akif Ersoy, National Poet, Safahat, education.*

Anahtar sözcükler: *Mehmet Akif Ersoy, Milli Şair, Safahat, eğitim.*

## Giriş

Mehmet Akif, 22 Kasım 1873 İstanbul’un Fatih ilçesinde dünyaya geldi. Babası Fatih Medresesi müderrislerinden Arnavut Tahir Efendi, annesi ise Buhara’lı Mehmet Efendi’nin kızı, Hacı Emine Şerife Hanım’dır. Akif’in ilk hocası, babası Tahir Efendi’dir. Tahir Efendi Ramazan ayında padişahın karşısında

<sup>1</sup> Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, yasar.kop@kafkas.edu.tr

yapılan “*Huzur Dersleri*” denilen derslere iştirak ederdi. Akif’e göre babası, ahlâkının kaynağı idi. Şair Nazif’e göre; Akif gibi biri ancak böyle bir babadan doğabilirdi (Düzdağ, 2000a, s. 24–25, 39–4; Okay, 2005, s. 11-12; Şengüler, 2000, s. 15-22; Yetiş, 2006, s. 11).

Tahir Efendi ebceci hesabıyla Akif’in doğduğu yılı gösteren “*Ragıyf*” ismini ona vermişse de ailesinden ve mahalleliden kimse bu ismi söyle(ye)mediği için isim “*Akif*” şeklinde değiştirilmiştir (Düzdağ, 2005, s. 18; Yetiş, 2006, s. 14). Mehmet Akif, zamanın geleneğine uyarak dört yaşından dört ay dört gün alınca Fatih’te *Emir Buhari Mahalle Mektebine* başlamış, burada iki sene okuduktan sonra yine Fatih’te *İptidai Mektebinde* ilk tahsiline devam etmiş ve üç sene de burada okumuştur. Bu arada babasından Arapça dersleri de almıştır. Tahir Efendi oğlunun tahsiliyle küçük yaşlarından itibaren ilgilenmiş ve eğitimine büyük özen göstermiştir (Düzdağ, 2005, s. 18; Okay, 2005, s. 12-13; Yetiş, 2006, s. 14). Akif, iptidai mektebini bitirmesinin akabinde *Fatih Merkez Rüştîyesine* başlamıştır. Bu arada bir yandan babasından aldığı Arapça derslerine devam etmiş, öte yandan da Fatih Camiinde Farsça dersleri veren, Es’ad Efendi’nin derslerini takip etmiştir. Rüştîyeye devam ederken şiir merakı gelişen şairin ilk okuduğu şiir kitabı Fuzuli’nin “*Leyla ile Mecnun*” adlı eseridir. Vezinsiz ve kafiyesiz olarak yazdığı ilk şiirlerini de bu yıllarda kaleme almıştır. Babası, Akif’in şiire olan merakına ses çıkarmamıştır. Rüştîyeyi bitiren Akif’i, babası meslek seçiminde de serbest bırakmıştır. Mehmet Akif bunun üzerine Mülkiye Mektebini tercih etmiştir. Önce mülkiyenin üç yıllık *idâdi* kısmını bitirmiş, sonra mülkiyenin *âli* kısmına geçince sırasıyla çıkan bir yangında evini ve akabinde de babasını kaybetmiştir. Böylece Akif’in sıkıntılı yılları da artık başlamıştır. Zira babası olmadan okulda okuması dahi güçleşecektir. Ailenin tüm sorumluluğu üzerinde olan Akif, mezun olduğunda hemen iş bulabileceğini düşündüğü için yeni açılan dört yıllık *Baytar Mektebine* gitmeye başlamış ve bu mektebi birincilikle bitirmiştir. Yüksek tahsilini bitirdikten sonra sürekli okuması nedeniyle metnine oldukça hâkim olduğu Kur’an-ı Kerim’i üç ay gibi kısa bir sürede ezberlemiş ve hafız olmuştur. Baytar Mektebinin son iki yılında şiire olan ilgisi daha da artan Akif, ilk şiirlerini dinî, ahlâkî ve garamî (aşka dayanan) tarzda yazmaya başlamıştır. Mehmet Akif’in 28 Aralık 1893’te “*Hazine-i Fünûn*” mecmuasında yedi beyitlik bir gazeli yayınlanmıştır. Bu gazel Akif’in halen bilinen ilk matbu eseridir (Düzdağ, 2002, s. 13; Şengüler, 2000, s. 22-29, 52-58; Yetiş, 2006, s. 71).

Mehmet Akif birincilikle bitirdiği Baytar Mektebi’nden mezun olunca; baytar müfettiş muavini olarak tayin edilmiştir. İstanbul’a atanmasına rağmen dört sene (1894–1898) Osmanlı sınırlarında olan Anadolu, Rumeli ve Arabistan’ın çeşitli bölgelerinde çalışmak zorunda kalmıştır. Mehmet Akif memuriyetinin yanı sıra Halkalı’daki Baytarlık Mektebinde, Kitabet ve Darülfünûn’da, Edebiyat dersleri vermiştir. Dört beş sene kadar da *Dar’ül-Edeb* isimindeki özel bir okulda derslere girmiştir. Akif, mesleğinden dolayı halkın her tabakasıyla yakından ilişki kurmuştur. Dolayısıyla halkı ve memleketi iyi tanımış olması, isabetli görüş ve kararlara varmasına neden olmuştur. 1 Eylül 1898’de, yirmi beş yaşında iken Tophane-i Âmire veznedarı Mehmet Emin Bey’in yirmi yaşındaki kızı İsmet hanımla evlenmiş ve bu evliliğinden üçü erkek, toplam altı çocuğu olmuştur.

Tefrikayı en tehlikeli düşünce gören Akif, maddi sıkıntılar pahasına da olsa Balkan Harplerinin başlamasından itibaren resmi ne kadar görevi varsa bırakmış, her şeyini milletin birlik ve beraberliği için ayırmıştır. Akif, milletin Balkan Harbindeki çilesi ve duruma yönelik üzüntüsünü şiirlerinde dile getirmiştir. Örneğin “*Hakkın Sesleri*” kitabı böyle bir ortamda yazılmıştır. Balkan Harbi’nde Akif, “*Fatih Kürsüsünde*” adlı uzun manzumesini de kaleme almıştır. Bu eser, Türk milletinin içine düştüğü durumların nedenlerini ve çarelerini anlatan bir manzumedir. Mehmet Akif burada tembellik ve cehalet yüzünden milletin ne hallere düştüğünü, ecdadın bu şekilde miskince hareket etmediğini anlatmaktadır (Şengüler, 2000, s. 283-289). İbreler daha kötü günleri işaret ettiğinde yani I. Dünya Savaşı’nda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin istihbarat bölümünde görevli olarak 1914’de Almanya’ya davet edilir. Almanlar İngilizlerden esir alınan Müslümanlara iyi muamelede bulunulduğunu göstermek ve İslam âleminin sevgisini kazanmak için bu daveti tertip etmişlerdir. “*Berlin Hatıraları*” söz konusu seyahatin ilhamıyla yazılmıştır. Zamanın şartları müsaade etmediği için yayınlanamamış olan Tevfik Fikret’in “*Tarih-i Kadim*” şiirine cevap niteliğindeki 98 mısralık bölümü ise *Hatıralar* kitabına alınmamıştır (Okay, 2005, s. 15; Düzdağ, 2002, s. 55-63; Yetiş, 2006, s. 67-68).

Mondros Mütarekesi ve İzmir’in işgal edilmesiyle kahrolan Akif, *Sebilürreşad* dergisini milletin kurtuluş sesi haline getirdikten sonra söyleyeceklerini bu dergide dile getirmeye başlamıştır. Bu üzücü durumun ardından ilk önce Balıkesir’e gitmiş ve Zağnos Paşa Camiinde halkın tüm hislerine tercüman olacak bir vaaz vermiştir. Hintli Müslümanlardan Hüseyin Kıdvay’ın Anadolu mücadelesini öven ve İngilizleri yeren eserini damadı Ömer Rıza Doğrul’a gizlice tercüme ettirerek bastırmıştır. Bu eseri Anadolu’nun geneline dağıtarak fikir hizmetlerinden birini daha başarmıştır (Kabaklı, 2003, s. 21). Keza Mehmet Akif, Anadolu’ya gidip Milli Mücadele’ye bizzat katılmak için harekete geçmiş ve Ankara’ya geldiğinde Milli Mücadele’nin lüzumuna inanmayanların tahrikleriyle Nasrullah Camiinde ünlü hutbesini gerçekleştirmiştir. Bu hutbe Sebilürreşad’da [sonra ki ismi *Sırat-ı Müstakim*] yayınlandığı andan itibaren, orduyu ve halkı galeyana getirip onları Milli Mücadele’ye inandırmasındaki etkisi tartışılmayacak kadar büyüktür. Ocak 1921 de Mehmet Akif [İzmit ve Biga’dan mebus seçilmesine rağmen] Burdur’dan milletvekili seçilerek Ankara’ya geri dönmüştür (Doğan, 2006, s. 52; Yetiş, 2006, s. 27-28). Bütün mebus günlerini Ankara’da Tacettin Dergâh’ında geçirmiştir ki bu dergâh, İstiklal Marşı’nın da yazılacağı yer olarak bilinmektedir.

TBMM Milli Mücadele’yi anlatacak ve aynı zamanda milletin başarıya olan inancını pekiştirmek için bir marş yazılması gerektiğine karar verir. Bunun üzerine tüm yurttaki milli marşın yazılması için bir müsabakanın düzenleneceği duyurulur. Birinci olan marşın yazarına beş yüz lira para ödülünün de verileceği ayrıca belirtilir. Mehmet Akif bu müsabakaya katılmaz. Yedi yüzden fazla şiirin yarışmaya katılmasına rağmen devrin Maarif Vekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Burdur Milletvekili Mehmet Akif’in yakın arkadaşı olarak, ona bizzat bir mektup yazar ve birinci olması durumunda bu paranın kendisine verilmeyeceğini söyler ve o da bunun üzerine şiir yazmayı kabul eder (Düzdağ, 2000a, s. 115-116). Nihayet tartışmasız bir şekilde Akif’in eseri birinci seçilir.

Vaat edilen beş yüz lirayı çok fazla ihtiyacı olmasına rağmen almaz. Akif bu paranın tek kuruşuna dahi dokunmadan *Dârü-l mesai* adıyla kurulan, fakir Müslüman kadınlara ve çocuklarına iş öğretmekle meşgul bir hayır cemiyetine bağışlamıştır (Düzdağ, 2000a, s. 125; Okay, 2005, s. 16; Yetiş, 2006, s. 29-31. geniş bilgi için bkz. Şengüler, 2000, s. 194-238). Akif bu şiiri kendi malı saymadığı için Safahat'ın içine dahi koymamıştır. Bu kitap da İstiklal Marşı hariç *Ordunun Duası* dâhil 11 şiiri daha yoktur. Bu şiirler, Mehmet Akif'in olgunluk devresinden önce yazdığı şiirler olup gerek beğenmediğinden ve gerekse istemediğinden Safahat'ına almamıştır denilebilir (Düzdağ, 2002, s. 154-155; Şengüler, 2000, C. IV). Safahat'a almadığı bu şiirleri; ahlâkî, dinî, felsefî ve pek azı da aşka dair konuları içermektedir. Akif'in kendi ifadesiyle ilk şiirlerinde Ziya Paşa, Muallim Naci, Namık Kemal ve Şadi-i Şirâzi'nin tesiri görülmektedir (Düzdağ, 2000a, s. 33; Ekiz, 1985, s. 12; Yetiş, 2006, s. 21-22).

1923 yılında Sebilürreşad dergisini yeniden çıkarmak isteyen Akif, yoğun bir sansür bombardımanıya karşılaşmıştır. Sözüm odun gibi olsun yeter ki doğru olsun düsturuyla hareket eden Akif, yazması gerekenleri yazamayınca dostu Abbas Halim Paşa'nın davetini kabul ederek Mısır'a gitmiştir. Mısır'a gidişinden sonraki ilk iki yazda tekrar İstanbul'a geldiyse de 1925'ten sonra devamlı olarak Mısır'da ikamet etmiştir (Kabaklı, 2003, s. 26-27). Düzdağ (2000a, s. 198; 2000b, s. 46-58) ve Kabaklı (2003, s. 27)'ya göre Akif, Milli Mücadele'nin amacını unutan ve batının her haliyle Anadolu'nun içlerine kadar nüfuz etmesine göz yumanlar tarafından İstanbul'u terk etmeye zorlanmıştır. İşin detayında ise ilk çok partili hayata geçme dönemi esnasında yanlış anlaşılması hatta vatan haini yaftası görmesi yatmaktadır denilse pek de hata olmayacaktır.

Mısır'da kaldığı süre zarfında Akif, çok fazla maddi sıkıntı çekmiş ve neticesinde hasta düşmüştür. Hastalığı da sirozdur. Verimliliğiyle bilinen şair, 1926–1930 yılları arasında bu ve benzeri sebeplerden olsa gerek ancak üç kıta, 1931'den sonra ise sadece birkaç şiir yazabilmiştir (Kabaklı, 2003, s. 29-30). “*Mısır'da 11 yıl kaldım, 11 gün daha kalsam çıldırırdım*” diyen Akif, 1936 Haziranında özlemine son verip vatanına geri gelmiş ve akabinde kısa bir zaman sonra 27 Aralık 1936 da vefat etmiştir. Beyazıt Camiinde o gün tesadüfen bulunan birkaç üniversiteli genç “*bir fakirin cenazesine yardım ediyoruz*” zannıyla cenazeyle ilgilenmişlerdir. Cenazenin Akif'e ait olduğu öğrenilince devlet erkânından kimsenin itibar etmediği naaş [1981'den itibaren ise resmi törenle anılır olmuştur] büyük bir insan seliyle Edirnekapı Şehitliği'ne getirilmiştir (Düzdağ, 2002, s. 151; Okay, 2005, s. 17; Şengüler, 2000, s. 367-370). Türk milleti için hep *Asım'ın nesli* ve *necip millet* diyen Mehmet Akif, aynı toplumun bir kesimi tarafından böylece defnedilmiştir. Çalkantılı, sıkıntılı fakat aynı zamanda değerli olan hayatı sona eren Akif'in geri de bıraktığı eserleri onu hala yaşatmayı bilmiş ve yaşatacağına da kefil olmuştur. Mehmet Akif'in birçok tarz/alan da yazmış olduğu eserler mevcuttur. Bunlara aşağıda yeteri kadar değinilmeye çalışılmıştır.

### Mehmet Akif'in Eserleri

Öncelikle pek meşhur olmayan bir yönüyle yani müfessirliğinden söz ederek konuya başlamak gerekir. Mehmet Akif'in on sekizi manzum olmak üzere, toplam elli yedi tefsiri Safahat'ta yayınlanmış. Akif'in bu yazılarını tefsir ilmine göre değil zamanın meselelerine bakış açısını yansıtmaya bakımından incelemekte fayda vardır (Şengüler, 2000, s. 490-491). Bundan başka Akif; cemiyet, edebiyat ve fikir konularında elli kadar makale yazmıştır. Bunlar Sırat-ı Müstakim ve Sebîlürreşâd Dergisi'nde yayımlanmıştır (Abdulkadiroğlu & Abdulkadiroğlu, 1990). Keza şaire dair çeşitli ve çok sayıda tercüme(ler) bulmak da mümkündür. Ferid Vecdi'den *Müslüman Kadın*, *Müslümanlıkta Medeniyet*, Muhammed Abdullah'tan *Müslümanlıkta Esaslar* ile Azm-zade Refik'in *Medeniyet-i İslamiyet Tarihi'nin Hataları*, Abdülaziz Cavis'in *Kavmiyet ve Din ile Esrar-ı Kur'an*, Akif'in tercümeleri arasındadır. Bu tercüme(ler) Sebîlürreşâd'da, Sırat-ı Müstakim'de yayımlanmıştır. Konuya dair bilinmesi gereken farklı bir detay da Akif'in bazı tercümelerinde *Sadi* mahlasını kullanmış olmasıdır (Şengüler, 2000, s. 491; makale ve tercümeler için geniş bilgi için bkz. Şengüler, 2000, C. V ve VI).

Akif deyince akla gelen ilklerden olan Safahat ise 1908'den önce Sebîlürreşâd olan sonra ismi Sırat-ı Müstakim'e dönüşen dergideki şiirlerinden oluşan yedi bölümlük kitaptır. Safahat, safhalar, devreler veya dönemler anlamına gelmektedir. Daha geniş ifadesiyle; görünüşler, manzaralar anlamında kullanılabilir. Akif tüm şiirlerini Safahat adını verdiği bu eserinde toplamıştır. Kitap 11240 mısra ve 108 manzumeden oluşmaktadır. Ayrı ayrı basılan bu kitaplar Akif'in vefatından sonra tek cilt halinde yayımlanmıştır. Safahatın tamamı aruz vezni ile yazılmıştır (Okay, 2005, s. 51-59; Şengüler, 2000, C. I). Bunlar hakkında kısaca şunları söylemek mümkündür:

- *Birinci Kitap Safahat*: Kırk dört manzumeden oluşur. Bu manzumelerde farklı konuların yanı sıra araştırmanın amacına uyan cahillik konusu üzerinde durulmaktadır.
- *İkinci Kitap Süleymaniye Kürsüsü'nde*: Bin iki beyitten oluşan bu kitapta Akif, memleketin düştüğü hali gözler önüne serdikten sonra bu halin sebeplerini ve kurtulma çarelerini de göstermeye çalışmıştır (Şengüler, 2000, C. II; Yetiş, 2006, s. 90-95).
- *Üçüncü Kitap Hakk'ın Sesleri*: Süleymaniye Kürsüsü'nde işaret ettiği kötü günler Balkan Harbi'nden alınan mağlûbiyetle gelmiş ve bütün bu felaketlerin sebebini cehaletten, kötülük ve haksızlık karşısında susmaktan ve tembelce davranmaktan kaynaklandığını görmekte (Yetiş, 2006, s. 96-104; Şengüler, 2000, C. II) ve bunu da kitabında göstermektedir.
- *Dördüncü Kitap Fatih Kürsüsü'nde*: Bu kitap da bin altı yüz doksan iki mısralık tek şiirden oluşur. Şiirde, iki bölüm vardır: İkinci bölümde yine araştırmanın kapsamına giren eğitim vurgusundan açık bir ifadeyle İslam dünyasının perişanlığının tembellik ve cehaletten kaynaklandığı, kurtuluşun ise çalışmaya bağlı olduğu işlenmiştir (Şengüler, 2000, C. II; Yetiş, 2006, s. 105-113).

- *Beşinci Kitap Hatıralar:* On adet manzumeden oluşan kitabın büyük bir kısmında vatan ve millet sevgisi konu edinmiştir (DİA, C. 28, s. 437; Şengüler, 2000, C. III; Yetiş, 2006, s. 114-129).
- *Altıncı Kitap Âsım:* Süleyman Nazîf'in de ifadesiyle bir şiir mucizesi denilecek bu manzume iki bin iki yüz doksan iki mısradan oluşan tek şiirdir. Memleketin içinde bulunduğu tüm dertleri anlatmaya çalışmaktadır. Eser, Köse İmam, Âsım ve Hocaîade'nin konuşmalarından oluşmaktadır. Akif bu şiirde Hocaîade karakterindedir. Âsımın neslini över, yaptıklarını bir bir anlatır ve neticede “Çanakkale Şehitleri” adıyla bilinen muhteşem şiiriyle bitirir [1913 yılında Teşkilat-ı Mahsusa'nın başkanı Eşref Bey ile beraber Arabistan'a ve Hicaz Bölgesine gitmiştir. Çanakkale Mahşeri'ni de aynı yolculukta Enver Paşa'dan gelen zafer müjdesi üzerine *el-Muazzam İstasyonu*'nda yazmıştır]. Daha sonra Hocaîade, Âsım'dan beklenilenin ilim olduğunu vurgular ve örnekler verir (Yetiş, 2006, s. 130-139).
- *Yedinci Kitap Gölgele:* Mehmet Akif'in son kitabı olan Gölgele, eski harflerle Kahire'de basılmıştır. Bu kitapta olan şiirlerin bir kısmı daha önce yazılmıştır. Burada yeni ve müstakil hikâyelerle karşılaşmaktadır. Kitaptaki son şiir olan “*Sanatkâr*” adlı manzume, Akif'in bütün Safahat'ı boyunca göstermediği şahsiyetinin kayda değer taraflarından olan sanatkâr ruhunu ortaya koyması bakımından önemlidir (DİA, C. 28, s. 437; Düzdağ, 2002, s. 156–173; Düzdağ, 2000a, s.25–28; Şengüler, 2000, C. IV; Vakkasoğlu, 1997, s. 32–40; Yetiş, 2006, s. 171-176).

### Safahat'ta Eğitime Dair Belirtiler

Eğitim kavramına terbiye eş anlamıyla yaklaşan Akif, çocuğun ailedeki yetişme tarzını eğitimin temeli saymakta ve buna ehemmiyet vermektedir. Çünkü o bugünkü ifadeyle hem örgün hem de yaygın eğitime aynı derece de sorumluluk yüklenmelidir görüşünde olanlardandır (Ahmed, 2002, s. 53–54). Bilindiği gibi aile ortamının nezihliği, çocukların gelişimini yakından etkiler. Çocuk ahlâkî değerleri ve doğru alışkanlıkları öncelikle ailesinden ve yakın çevresinden edinir Çocuğa karşı yanlış bir tutum, onun kendine olan güvenini, insanlarla olan ilişkilerini, hatta fiziki ve ruhi gelişimini etkileyecektir. Yanlış tutumlardan biri de çocuklar arasında eşitliğin sağlanmamasıdır. Kardeşler arasında ayırım yapılmamasıyla ilgili olarak Akif, Safahat'ta özetle şunları söylemektedir (Düzdağ, 2005, s. 133-134; Huyugüzel, Bağcı ve Gökçek, 1994): Akif'in iki kızına da aldığı bebeklerle ilgili olarak anlattığı bir durum vardır. Olay şöyle gerçekleşir: Küçük kardeş kendi bebeğini kırar ve ablasının bebeğiyle oynamak ister. Abla önce razı olmaz, ama babasının da rica etmesi üzerine kardeşiyle oyuncağını paylaşır. Bebeği alan küçük kardeş çok sevinir. Yalnız abla olsa da diğer çocuk da küçüktür ve bebeğini bir süre sonra geri ister. Küçük kız istemeyerek babasının ver demesiyle bebeği verir. Bu arada baba, küçük kıza emanet olan şeyin emanet alana ait olmayacağını bu sebeple de geri vermesi gerektiğini anlatır. Bir süre sonra küçük kız ablasından bebeği yine ister. Bu kez abla vermek istemez. Ancak baba ablaya, kardeşiyle paylaşması gerektiğini, nasıl olsa geri vereceğini anlatır, küçük abla da bebeği yine verir. Aradan belirli bir zaman geçer, küçük kız uzun süre bebekle oynar. Abla bebeği yine geri ister. Bebeği isteyen ablaya hiddetle oyuncağı veren küçük kız, çok sinirlenmiştir. Bir müddet sonra tekrar ablasının yanına gelir. Baba yine ablasının

oyuncağını isteyecek zanneder ama küçük kız herkesi şaşırtan bir şey der; *bebeğimi ver!* Akif olayın bundan sonraki kısmını anlatmaz. Ancak son mısradan küçük kızın tarafında olmadığı düşünülebilir. Çünkü Akif, küçük kız için *saygısız* benzetmesini yapmıştır. Buradan anlaşılan şudur ki, çocukları da birer birey olarak görmek, onların da fikirlerini ve duygularını önemsemek hem aile içi ilişkilerin düzenini sağlayacak, hem de topluma sağlıklı bireyler kazandıracaktır.

Akif'in bu konuda iki örneği daha vardır. Bunlardan ilki *Küfe* şiirinde babasını kaybeden çocukla yaptığı konuşma, diğeri de Köse İmam'ın oğlu Âsım'dan yana olan endişeleri üzerine Hocaîade'nin Âsım'la yaptığı görüşmedir. Küfe şiirinde babasını kaybeden çocuğa yoldan geçen birinin ağzıyla Akif (Huyugüzel ve diğ., 1994), kendini toplamasını zira annesinin ve küçük kardeşinin ona ihtiyacı olduğunu söyler. Çocuğun duygularını hiçe saymadığını ve kendisini anladığını belirten Akif, günümüz psikologlarının da kabul ettiği gibi çocukların duygularını ve düşüncelerini benimsemek gerektiğini hatırlatmaktadır. Bunun haricinde çocuğa bir şeyi yap ya da yapma derken sebeplerini de açıklamak gerektiğine işaret eder. Sonunda çocuğun da ikna olması onların tabiatını ne kadar saf olduğunu ve sadece anlaşılmak istediklerini göstermek istediklerinde hırçınlaştıklarını vurgulamaktadır. Âsım kitabında da babasının endişeleri üzerine Köse İmam'ın oğlu Asım'la konuşan Hocaîade'nin aşağıda ifade edilen şu sözlerle değinir (Düzdağ, 2005, s. 402-405; Huyugüzel ve diğ., 1994):

Âsım, gördüğü haksızlıklar ve zulümlerle kendi yöntemleriyle karşı çıkan bir gençtir. Babası Köse İmam da oğlunun kendi başına adaleti sağlamaya çalışmasından ve eğitimini bırakmasından son derece endişe duymaktadır. Bu nedenle arkadaşı Hocaîade'ye konuyu açar ve oğluyla konuşmasını ister. Hocaîade, Âsım'ı yakından tanımakta ve onu sevmektedir. Babasının endişelerine hiç girmeden, olaylara Âsım'ın düşünce tarzıyla, bakarak bazı örnekler sunar. Dile getirdiklerinden de onay alınca Hocaîade, ilk fırsatta şu açıklama(lar)da bulunur. Yapmak istediği ne varsa önce yarım kalan tahsilini tamamladıktan ve tamamen işi bilen biri olarak yetiştikten sonra yapması gerektiğini, bu sayede de sözünün daha geçerli ve dinlenilir olacağını belirtir. Âsım, nasihatten ziyade fikir teatisi gibi olan bu konuşmadan oldukça etkilenir ve eğitimini tamamlamak üzere okuluna döneceğini söyler. Hatta kendisi gibi olan arkadaşlarını da ikna edeceğini belirtir.

Gençlerle konuşulurken nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini anlatan Mehmet Akif, karşıdaki kişinin anlayacağı şekilde ve onun da fikirlerinin önemsendiğini hissettirerek konuşulursa ne kadar etkili olacağını bu örnekle göstermiştir. Ebeveynlerin zaman zaman çocuklarla sorun yaşanması doğaldır. Bu sorunların büyüklüğüne göre, çözümünün de zor olduğu durumlar elbette ki olacaktır. Önemli olan bu gibi durumlarda nasıl hareket edilmesi gerektiğinin bilinmesidir. Kuşaklar arası ilişkilerin düzeltilmesi noktasında veya davranış bozuklukluları nedeniyle uzman kişilerden yardım ve destek alma bilinci, Akif tarafından yıllar önce tespit edilip kaleme alınması oldukça manidardır. Bu tespit aynı zamanda Akif'in ne kadar ileri görüşlü olduğunu da göstermesi bakımından önemli bulunmuştur.

Akif'in anne babanın çocuğun gözündeki itibarının da korunması gerektiğine dair söyledikleri yine Köse İmam'ın oğlu Âsım'la ilgili şu mısralarda geçmektedir (Düzdağ, 2005):

Efelik, çok güzel amma, sonu çıkmaz bu yolun;  
Etme oğlum, şuna bir parça nasîhatte bulun.  
Çünkü ben korkuyorum, söylemiş olsam tekrar,  
Yüzgöz olduk, edecek mes'ele isyanda karar.

Mehmet Akif, çocukların bazı kimselerin sözlerine daha çok itibar ettikleri ve söylenen sözlerin etkisinin azalmaması için alınacak tedbir olarak bir başka kişi ya da uzmanı araya koymak gerektiğini belirtmiştir. Düzen anlamına gelebilecek olan disiplin anlayışı çoğu zaman yanlış yorumlanmış bir kavramdır. Zorla, kaba kuvvetle, korkutarak yapılacak eğitimle çocuğa bir şey kazandırılmaz. Modern disiplin anlayışında dayanın yeri yoktur. Ayrıca hukuk mütehasşışlarına göre, şiddetli bedenî cezalar; suçu, suçluluk oranını azaltmaz. Aksine ters tepki yapar (Bayraktar, 1994, s. 100–101). Gerçi yukarıda modern disiplin anlayışında dayanın yeri yoktur ifadesi yer almasına rağmen bu duruma aykırı bir kararla İngiltere, okullardaki şiddet ve anti sosyal davranışların önlenmesi için öğretmenlere, öğrencilerine “*makul sınırlarda kalmak koşuluyla*” fiziksel müdahalede bulunma hakkı tanınmıştır. Kararın gerekçesi olarak da “son çare” diye savunulmuştur (www.hurriyet.com.tr/ 21 Ekim 2005). Mehmet Akif de Hocaşâde'nin diliyle dayanın eğitimde bir işe yaramadığını yıllar önce şöyle anlatmış/göstermiştir (Düzdağ, 2005, s. 319-320; Huyugüzel ve diğ., 1994):

Dayak, Âmentü'ye girdiyse, benim karnım tok.  
Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!  
Hele! Öyle olsaydı şu karşındaki yalçın kelle,  
Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerde!

Bu örneklerle aslında eğitim de yanlış methot(lar)ın kullanılmasının çocuğa zarar vereceğine vurgu yapmış, Baltacı (2006, s. 133)'nın ifadesiyle eğitimde dayaa zemin hazırlayan “*Hocanın vurduğu yerde gül biter*” sözüne karşı şu beyitiyle adeta alay etmiş ve cevap vermiştir: “*Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında*”. Ona göre yanlış uygulamalardan birisi de gerek çocukların ninnilerle uyutulması, kahramanlık hikâyelerinden bile mahrum edilmeleri ve gerekse yıllarca nazariyelerin ilim diye okutulması ve buna dur denilmemesidir (Baltacı, 2006, s. 132-133). Eğitime dair bir başka konu da *Âmin Alayı* denilen şiiirdir. Akif, küçükler için okula başlamanın ne kadar heyecanlı olduğunu ve ailenin okula ne denli önem verdiğini bu şiirinde belirtir. Aşağıdaki şiir, Osmanlı Devleti'nde Âmin Alayı denilen bir merasimle okula başlayan çocukların coşkusunu ve eğitime verilen önemi anlatması açısından önemli bulunmuştur (Düzdağ, 2005, s. 126-127).

En önde, rahlesi âgûs-i ihtirâmında,  
Ağır ağır yürüyen bir dokuz yaşında melek (...)  
Küçük adımlı yaman bir tabur ki hayli uzun!

O rûhtan daha sâfî olan yüreklerden,  
Zaman zaman bir İlâhî terâne yükseliyor (...)  
Bu bir ketîbe-i ma'sûmedir ki, ey millet:  
Selâma durmalısın sanlı rehğüzârında;  
Bu bir cenâh ki: Âfîde bir ufak hareket  
Yapıp cihanları oynatmak iktidârında! (...)  
Ağır ağır geçiyorken alay sokaklardan,  
Gelir de caddenin ağzında mihlanır, dikilir,  
Mehîb-manzara bir anlı şanlı gerdûne;  
İçinde pudralı üç kanlı çehre! Neyse yine,  
Yol açtı bir iri ses mevkibin geçip önüne (...)  
Durun, ilerlesin Allâh için, su istikbâl.

Osmanlı Devleti'nde çocukların okula başlamasının bir törene tabi olduğunu anlatan şiir, çocukların eğitim coşkusunu anlatması açısından son derece ehemmiyetlidir. Halk, aile ve okula başlayacak olan küçük talebe açısından durum tespiti yapıldığında, Osmanlı Devleti'nde eğitime ne denli değer verildiği görülebilecektir. Bütün bir kafilenin sevinç içinde olması çocukların hallerinden ne kadar memnun olduğunu, halkın adeta yarılarak ilerlenmesi de Âmin Alayı'na çok önem verildiğini, çok fazla katılımı gerçekleştirdiğini ve halkın da bu alayı severek izlediğini göstermektedir. Alayın önüne gelen ve yolunu kesen arabadan rahatsızlığını belirten Akif, “*birinin geleceğin önünde durmayın*” nidasıyla yolu açmasından sonra rahatladığını ifade etmekten çekinmemiştir. Geleceğin eğitimle olacağını belirten bu şiir çocukların eğitime ve okula kolay bir şekilde uyumunu sağlayacak bir etkinliği anlatması yönüyle oldukça ilgi çekicidir<sup>2</sup>.

Yaygın eğitim başlığı altında aile kadar *kahvehanelere* de dikkat çeken Akif, eski adı okuma evi anlamında *kıraathane* olan yerlerin artık *tembelhane* haline dönüşmesine, buralara gelen ulemaların sohbet edecek ortam

<sup>2</sup> Önemli bir pedagojik değer taşıdığı ve bilhassa çocuklarda büyük bir okuma arzusu uyandırdığı muhakkak olan âmin alayının ilk defa ne zaman ve nasıl başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Halk arasında Âmin Alayı olarak adlandırılan bu törene “*bed'-i besmele cemiyeti*” de denilmektedir. Bu tören genellikle kandil, pazartesi veya perşembe günleri düzenlenirdi. Okula başlayacak çocuğun ailesi bir gün önceden mektebin hocasına haber gönderir, hoca da merasim günü çocukları sıraya dizer, öndekiler yüksek sesle ve koro halinde ilahiler okuyarak, arkadakiler de beyit aralarında “*âmin!*” diye bağırarak neşe içinde çocuğun evine gelirlerdi. Mektepten hareket eden Âmin Alayı eve doğru yaklaşırken çocuk kapıda bekletilir, Âmin Alayı eve gelince hoca dua eder, arkasından da herkes âmin derdi. Daha sonra çocuk, önceden süslenerek hazırlanmış bir arabaya veya “*midilli*” adı verilen bir ata bindirilir ve ilahiler söylenerek yola çıkılırdı. Kafilenin önünde iki kişi atlastan yastık üzerinde cüz kesesi ile elifbayı, arkasındaki, çocuk da yeni talebenin mektepte oturacağı minderle, okurken üzerine cüzünü koyacağı rahleyi taşırdı. Onun arkasında çocuğun oturduğu araba veya midilli, sonra ikişerli sıra halinde mektebin hocası, ilahiciler ve âminciler yürürlerdi. Çocuğun ailesi ile davetliler ve halk kafilenin arkasında giderlerdi. Şehrin sokaklarında bu şekilde bir müddet dolaşarak çocuk mektebe getirilirdi. Yine usulüne uygun olarak hocasından ilk dersini alan çocuk, hocasının ve davetlilerin ellerini öper, talebelerden birisi “*aşr-ı şerif*” okur ve hocanın yaptığı dua ile tören biterdi. Tören sonunda çocuğun ailesince hazırlanmış yemekler yenilir, hocaya, kalfaya, ilahi okuyan ve âmin alayına katılan bütün çocuklara hediyeler ve harçlıklar dağıtılırdı (Öcal, 2005, s. 63).

bulamamasına veya onların da gelmemesine değinmiştir. Bu durum ailenin çözülmeye başlamasıyla birlikte günümüz ifadesi ile bir sinerji oluşturmuş Akif ise gelişen bu olumsuzluğa adeta isyan etmiştir (Baltacı, 2006, s. 133).

Mehmet Akif, tefrikayla beraber en tehlikeli kavramlar arasında zikrettiği cahillik ve ondan uzak durma konusunda da birçok yerde konuşmuş ve yazmıştır. Genellikle okuma yazma bilmemek yerine yanlış bir anlamlandırma ile kullanılan bu ifade, kendini bilmeme olarak tanımlanabilir. Bu sayede millet olarak felâketlerin içine sürüklenir ve durumun vahametini iş işten geçtiğinde fark edebilir. Cahiller sadece kendine zarar vermekle kalmaz, tüm çevresinin ve dininin bundan etkilenmesine de neden olurlar. Akif aşağıda verilen şiirinde güzel bir tespitte bulunmuştur (Düzdağ, 2005, s. 223);

Tevekkülün, hele, ma'nâsı hiç de öyle değil.

Yazık ki: Beyni örümcekli bir yığın câhil,

Nihâyet oynayarak dîne en rezil oyunu,

Getirdiler, ne yapıp yaptılar, bu hâle onu!

Yukarıdaki şiirde Akif, milletimizden bir kısım kendini bilmezler tarafından halkın aklına yerleştirilen *tevekkül* kavramının tembelliğe alışmasını bir türlü kabullenemediği gibi bu durumu Türk milletine hiç yakıştıramadığından bahsetmektedir. Her fırsatta tevekkül kavramını açıklamaya çalışan şair, burada da tevekkülü halka miskinlik ve atalet olarak aşıl原因an cahil kimselere ateş püskürmekte ve dine büyük zararlarının dokunduğunu anlatmaktadır. Dini tanınmayacak hale getiren cahil kimseleri, milletin beynini uyuşturan yüz­süz kimseler olarak niteleyen Akif, fikirlerin uyuduğundan, tevekkülün bir türlü doğru anlaşıl原因amasından dert yanmaktadır. Bütün faziletlerin temeli, ancak ilimdir. İlimsiz hareket etmek, bir tarafına diken batan çaresiz bir hayvanın boş yere acı ve ıstırap çektiğiyle kalmasına benzemektedir. Mehmet Akif Ersoy da İslam dünyasının dolayısıyla Türk milletinin bu asırda sürüklendiği felaketler zincirinin asıl kaynaklarından biri olarak cahilliği görmektedir. Çare olarak da ilmi işaret etmektedir. Zira devir ilim devridir. Bu sebeple bütün bir milleti ve kurumları üzerine düşen görevi yapmaya çağırmaktadır (Düzdağ, 2005; Huyugüzel ve diğ., 1994). Bunların başında da mektep/okul ve öğretmenler ve nitelikleri gelmektedir. Okulların varlığının cahilliği yok edecek güçte olmasını kaliteli eğitim vermeğe bağlayan şair Akif, öğretmenin niteliği üzerinde niceliğine oranla daha fazla durmuştur. Çünkü ona göre zamanın kurallarına ve bilgisine göre donatılmayan öğretmen *mütefennin/sahte aydındır*. Öğretmen ve özelliklerine dair bu ağır ifade ile yetinmeyen Mehmet Akif, çekirge ordusu gibi ilimsiz öğretmen yetiştirilmemeli, ben öğretmenim diyen birinde ise mutlaka; iman, edep, liyakat ve vicdan olmalıdır uyarısında da bulunmaktan kaçınmamaktadır. Söz konusu açıklamalara yönelik görüşlerini Akif, şu dizelerle ifade etmiştir (Baltacı, 2006, s. 131-132):

(...) Felaketin başı, hiç şüp­he yok cehaletimiz,

Bu derde çare bulunmaz –ne olsa-mektepsiz,

...

Muallim ordusu derken çekirge orduları,  
Çıkarsa ortaya, artık hesap edin zararı,  
Bu ilimsiz hocalardan, bu beyinsizlerden,  
Çekecek memleketin hâli ne olur? Düşünün!  
“Muallimim” diyen olmak gerekir, imanlı,  
Edepli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı,  
Bu dördü olmadan olmaz. Vazife, çünkü büyük.

Akif, sadece tüketime dönük yaşamının ve sadece tüketime dönük ilimlerle meşgul olmanın da Türk milletini hak ettiği yere getiremeyeceğini, bu nedenle de hayat için faydalı ilimlerle meşgul olunması gerektiğini belirtmektedir. Keza Safahat’ın üçüncü kitabında mealini verdiği “*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?*” (Zümer-9) ayetinden sonraki şiirde Akif şöyle söylemektedir (Kandemir, 2004, s. 219):

Olmaz ya... Tabi’i... Biri insan, biri hayvan!  
Öyleyse, ‘cehâlet’ denilen yüz karasından,  
Kurtulmaya azmetmeli baştanbaşa millet.  
Kâfi mi değil yoksa bu son ders-i felâket?  
Bir başka şiirinde ise Akif şu tespitlerde bulunmuştur (Düzdağ, 2005, s. 189):  
Yıllarca, asırlarca süren uykudan artık,  
Silkin de: Muhâtindeki zulmetleri yak, yık!  
Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır;  
Dünyâ uyanıkken uyumak maskaralıktır!  
Eyvâh! Bu zilletlere sensin yine illet...!

Her yer uyanıkken bir tek Türk milletinin uyumasının çok acı olduğunu anlatan Akif, cehâlete<sup>3</sup> bu koca milletin feda edilmesinin akıl almaz bir durum olduğundan dert yanar ve Allah’tan utanmanın bile ilimle olduğunu vurgular. Kettani (2003, s. 60)’nin ifadesiyle cahil bir insan, ister genç-yaşlı, ister kadın-erkek olsun ne kadar varlıklı da olsa yine fakirdir. Okuyan erkek ve kadın ise, genç ve ihtiyar daima ileridedir, daima yükseklerdedir.

<sup>3</sup> Son devir Osmanlı ahlâkçıları cehaleti basit ve bileşik cehalet olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Basit cehalet/cehl-i basit bir hastalıktır ve sahibi bu hastalığını bilir, ancak hastalıktan kurtulmak için herhangi bir girişimde bulunmaz. Çaresi öğrenmek, azim ve gayrettir. Bileşik cehalet/cehl-i mürekkep ise en şiddetli cehalet olup sahibinin biliyorum edası içinde davranmasıdır. Bazılarına göre bu cehaletin asıl kaynağı doğru olmayan inançlardır. Bu tip insanlar kendilerinin haricindekilere cahil gözüyle bakarlar. Çaresi yoktur. Ancak akl-ı selime sahip olmaya çalışarak kurtulmak hedeflenmelidir. Cehalet bulaşıcı bir hastalık gibidir. İnsan, tüm kötülüklerin kaynağı olan bilgisizlik yüzünden doğru yoldan çıkar (Erdem, 2006, s. 244-246).

Bütün fenalıkların kaynağı ve vasıtası cehalettir. Bütün iyiliklerin ve güzelliklerin, mutluluk ve huzurun tek çaresi ise ilimdir. Her erkek ve kadın için ilim öğrenmek, cahillik bataklıklarında batmamak farzdır/şarttır.

### Sonuç

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ı hâlâ güncelliğini koruyan nadide eserlerdendir. Çalışmamıza konu edindiğimiz Akif'in eğitimle ilgili görüşleri günümüz psikolojisine ve eğitim anlayışına etki edecek ve yön gösterebilecek niteliktedir. Safahat'ta tespit edilen eğitim ilkeleri, örgün ve yaygın eğitim ayrımı yapmaksızın gerek çocuğun eğitimi ve gerekse cehalet kavramları üzerinde durmak kaydıyla incelenmeye çalışılmıştır. Özellikle Akif'in her şeyden daha fazla önem verdiği ve önemi de inkâr edilemeyecek derecede yüksek olan aile kurumunun yer aldığı şiirler ele alınmıştır. Ailenin kıymeti, Akif'in kadınlara verdiği değeri, çocuğun ailedeki eğitimi konularındaki beyitler, tespit edilip irdelenmiştir. “*Kuran ne mezarlıkta okunmak için ne de fal bakmak için inmiştir*” demekle eğitimin önemine vurgu yapan Akif'in genel anlamda konuya dair yazıları da taranmaya gayret edilmiştir.

Şairin yaşadığı devir, Türk halkının doğu-batı arasında kaldığı, cepheden cepheye sürüklendiği, her türlü yokluğun insanları perişan bir hale getirdiği ve kültür emperyalizmin tepe noktaya çıktığı bir zamandı. Halkın bir kısmı hiç düşünmeden batıdan gelen her şeyi kabullenmekte; bir kısmı ise ilim de dâhil olmak üzere her şeyi reddetmekteydi. Milli şair Akif, halkın bu durumuna yürekten üzülmekteydi. Bu üzüntüsünü ve milletin başına bela olan bu sıkıntılardan kurtulma yollarını Safahat'ında birçok defa dile getirmektedir. Yukarıda izah edilmeye çalışıldığı kadarıyla ana hatlarıyla Akif'in eğitim felsefesi; milli değerlere bağlılık ve dünyadaki gelişmelere açık bir sistemi benimsemesi ve savunmasıdır. Mehmet Akif'in birçok şiirinin eğitim bazında pedagojik değer taşıması ve geriye dönük değil de ileriye dönük ya da ileri görüşlüğü ifade etmesi bakımından takdire şayandır. Bu bağlamda daha geniş/derinlemesine çalışmalar yapılması hatta lisansüstü tezlerde incelenmesi elzem görülmüştür.

### Kaynaklar

- Abdulkadiroğlu, A. & Abdulkadiroğlu, N. (1990). *Mehmet Akif Ersoy'un makaleleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ahmed, E. ( 2002). *Manevî gelişimin önündeki engeller*. (M. A. Kara, Çev.). İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Anadolu Ajansı (AA). (2005, 21 Ekim). İngiltere'de öğretmenlere dayak hakkı tanınacak. [www.hurriyet.com.tr](http://www.hurriyet.com.tr).
- Baltacı, C. (2006). Mehmet Akif'in eğitim görüşleri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi (Özel Sayı)*, 73, 130-133.
- Bayraktar, M. F. (1994) Eğitimde disiplin, cezâ ve dayak üzerine. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1, 97-107.
- Diyanet İşleri Başkanlığı [D.İ.B.]. Kur'an-Kerim-<http://www.diyanet.gov.tr/turkish/weboku/Kuran/Zümer-Suresi-9> üzerine.
- Doğan, D. M. (2006). *Camideki şair Mehmet Akif*. (3. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

- Düzdağ, M. E. (2000a). *Mehmet Akif hakkında araştırmalar I*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (2000b). *Mehmet Akif hakkında araştırmalar II*. (2. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (2002). *İstiklâl şairi Mehmet Akif Ersoy*. İstanbul: İSKİ Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (hızl). (2005). *Safahat*. (6. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Ebu Abdullah Muhammed b. Cafer b. İdris Kettani, (2003). *Mütevâtir Hadisler*. (H. Akın, Çev.) İstanbul: Karınca Yayınları.
- Ekiz, O. N. (1985). *Mehmet Akif*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Erdem, H. (2006). *Son devir Osmanlı düşüncesinde ahlâk*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Huyugüzel Ö. F., Bağcı, R. ve Gökçek, F. (hızl). (1994). *Safahat*. İstanbul: Feza Gazetecilik A.Ş.
- Kabaklı, A. (2003). *Mehmet Akif*. (8. Baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2004). *Peygamberimin sevdiği Müslüman*. Ankara: Zafer Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], Belirli gün ve haftalar-[http://www.meb.gov.tr/belirliGunler/istiklal\\_marsi/index](http://www.meb.gov.tr/belirliGunler/istiklal_marsi/index).
- Okay, O. (2005). *Mehmet Akif: Bir karakter heykelinin anatomisi*. (3. Baskı). Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A. Ş.
- Öcal, M. (2005). Âmin Alayı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 3. İstanbul: TÜRDAV Yayınları.
- Şengüler, İ. H. (2000). *Açıklamalı Mehmet Akif külliyyatı I-X*. (7. Baskı). İstanbul: Hak Yayıncılık. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (2005). C. 3/28. İstanbul: TÜRDAV Yayınları.
- Vakkasoğlu, V. (1997). *Mehmet Akif hayatı-sanatı-eserleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Yetiş, K. (2006). *Bir mustarip: Mehmet Akif Ersoy*. Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.

### Extended Abstract

Mehmet Akif Ersoy is seen as one of unique personalities who left a mark on Turkish history. He gained this reputation because not only he sweated blood for the Turkish independence, but also he was a unique person who played a role in this struggle and put the grueling way of the Turkish public into verses, thus, put down “national anthem” on paper. Mehmet Akif is known as a person who had not given up his principles since he was born in Fatih, Istanbul on 23 November 1873 and became an intellectual who gave particular importance to science, belief, faith and hence education. For this reason, in the study, it is attempted to reveal the education understanding of Akif by analyzing Safahat which is a dictionary of his thought having been kneaded with the

storm of his era. Taking the education understanding of Mehmet Akif into consideration, the aim of the study is to bring out the education teachings and understanding of the national poet which will light the way for today.

Safahat which is put at the center of the research by us is a work collected all Akif's poems. These poem books which were published separately once upon a time were published in one volume and aruz wezni after the death of Akif. The name of the books consisting Safahat and subjecting to analysis for the study as the following: The first book is Safahat, the second one is *Süleymaniye Kürsüsü'nde*, the third one is *Hakk'ın Sesleri*, the fourth book is *Fatih Kürsüsü'nde*, the fifth book is *Hatıralar*, the sixth one is *Âsım* and the seventh book is *Gölgeler*.

Mehmet Akif mentioned on education in various parts in different titles in his work named Safahat which we expressed as a general name. The prominent titles on education by the researchers can be regarded as; family, ceremony for starting school, coffee houses, illiteracy, teacher and science for the sake of society. Mehmet Akif, who approached the concept of education with the synonymous bringing up, regarded the way of bringing children up by the family as the base for education and gave greatly importance to this. Because he is one the persons who has the view that both formal and informal education as today's expression are equally important.

Another subject on education is poem called as *Âmin Alayı*. Akif mentioned how excited kids are to start to school and how families give importance to school in this poem. The poem which tells that the start of kids to school is subjected to a ceremony in the Ottoman State is extremely important to mention on the education excitement of the kids. When the situation of the public, family and the kid who would start to school is determined, how the Ottoman State gives importance to education is seen. Under the title of informal education, Akif, taken attention to the coffee houses in as much as family, talked about that the coffee houses called as reading houses formerly were transformed into the lazy houses and ulama/intellectuals coming here could not find a place to talk or they also did not come. In many places, Mehmet Akif wrote and talked about discursion with illiteracy which is one of the most dangerous terms for him and the subject on the importance of keeping away from it. This term, which is generally used as a misconception rather than illiteracy, can be defined as unselfconsciousness. Illiterates not only do give harm themselves but also conduce all their around and their religion to affect from this. Parallel to this, Akif could not accept that the concept of fatalism which is kept in the mind of public attunes to laziness, so he noticed that he could not ascribe this situation to Turkish nation. The poet tried to explain the concept of fatalism at every turn and fulminated against illiterates who engrained supineness and idleness in public and mentioned about that they had a harmful effect on the religion. Illiterates who make religion unbeknown are called by Mehmet Akif as shameless who brainwash the nation. Hence he complained about that fatalism could not be understood actually somehow. For him the only way to destroy illiteracy is science which is the base of all merits because, the era is time for science.

Besides, the poet put emphasis on the quantity of the teachers more than their quality. For him, the teacher who is not equipped according to the norms and knowledge of the time is a fake intellectual. Mehmet Akif was not content with this strong language on the teachers and their characteristics and warned that teachers without knowledge should not be brought up; the teacher who claims that s/he is a teacher should have faith, manners, ability and heart. Once more he also underlined the responsibility of the teacher by stating that living in a way devoted to consumption and being only busy with the science aimed at consumption cannot make Turkish nation come into its own, thus; it is better to be busy with the science being useful for life.

In conclusion Mehmet Akif Ersoy's Safahat is one of the unique works which keeps its up-to-dateness. The perception of Akif on education which is the subject of the study is in a quality that it will affect and guide today's psychology and education perception. Education principles defined in Safahat are tried to be analyzed by emphasizing on the concepts of kids education and illiteracy without making any difference between formal and informal education. The poems on family, especially has an important place for Akif of which significance cannot be denied are discussed. Couplets on the importance of family, the worth given by Akif to women, and training of the children within family have been defined and analyzed. The works generally on the subject of Akif who underlines the importance of education by saying "Quran came neither to read at the cemeteries nor to tell fortunes" are examined.

The era of the poet was a time when Turkish nation was at the center of the east-west, was driven from front to front, people were in miserable condition as a result of any kind of poverty and cultural imperialism was at the peak. Some of them rashly accepted everything from the west; some denied everything including science. National poet Akif was sorry for this condition of the public from his heart. He spoke of his sorrow and the way for getting rid of these troubles afflicted his nation many times in his Safahat. As far as mentioned above, Akif's education thought is to support and adopt a system which is bonded with national values and open to the developments in the world. Many poems of Mehmet Akif is worthy of commendation for having a pedagogical value on the basis of education and expressing not a retrospective but forward looking. In this context wider/detail studies and even analyses within postgraduate dissertations are seen as essential.